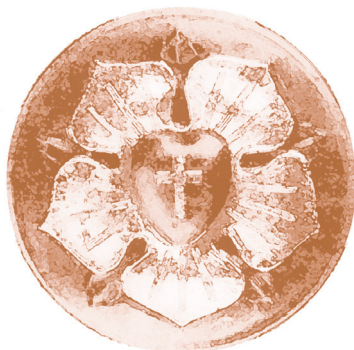

LUTHERSK KIRKETIDENDE

TEMA: RETTFERDIG FORDELING

LEDER

RETTFERDIG FORDELING

ARTIKLER OG INNLEGG

"FRA UNGDOMMEN"

NÅR FATTIGDOMMEN KJEM NÆRE
FORDI DEI FORTENER DET
- KVEN BETALAR PRISEN FOR VÅRE
BILLEGE VARER?

SAMTALEPARTNER PÅ SYKEHUS

FRA BOKFRONTEN

SØNDAGSTEKSTEN

1. JULEDAG

2. JULEDAG - STEFANUSDAGEN

ROMJULSSUNDAG

NYTTÅRSAFTEN

FRA BISPEDØMMERÅDENE

RETTFERDIG FORDELING

Han sov i dag da jeg syklet fordi – med hunden sin ved siden av seg. Han bor vel bokstavelig talt ikke på gata; ingen gjør vel det, men han er der mye – og tigger. Han er norsk, selv om han ikke har skrevet det på en sliten pappside, som flere andre har gjort nedover gata. ”Norsk uteligger” står det på skiltet til naboen hans. Som om det skulle øke givergleden hos forbipasserende – et aldri så lite, formildende trekk ved en som ellers har lite å skilte med. Norsk. Er i alle fall norsk.

Men han med hunden har ikke noe skilt.

I går kom jeg også forbi. Noen hadde prøvd å stjele sykkelens min, men de hadde ikke helt rukket det. Så dro jeg med meg sykkelvraket hjemover, forhjulet under armen og resten slpende etter meg. Folk på uterestaurantene ropte morsomheter etter meg. Ingen tilbød seg å hjelpe. Ingen andre enn han: ”Harr’u ponkert?” spurte han vennlig da jeg passerte, og jeg forklarte at noen hadde løsnat hjulet for meg, og nå hadde det falt av. ”Ska jæ hjelpe’ræ å setta det på?” spurte han.

For meg var det vennlighet fra uventet hold, og jeg kjente jeg ble glad. Samtidig så kjente jeg også på det ubehaget som jeg kjenner hver eneste dag når jeg passerer de mange hjelpetrengende på min vei – knelende, sovende eller sittende, omgitt av bilder eller strikkevarer. På mange forskjellige måter sier de til meg: ”Gi meg noe!” Og jeg kjenner ubehag når jeg gir, ubehag når jeg ikke gir, og mest av alt ubehag over å leve i en verden hvor noen må tigge andre om livsopphold. Men en slik verden lever vi jo i, en verden hvor mye er urettferdig fordelt – hvor noen har mye, og andre har lite – hvor noen kan overforbruke og ødelegge naturen, mens andre må ta støyten og leve med konsekvensene av dette.

Dette temanummeret handler om rettferdig fordeling, og alle artikler er hentet fra boken ”De åpne henders økonomi: Stemmer fra Korsveibevegelsen”. Korsveibevegelsen har gjennom 30 år vært opptatt av om Gud bryr seg om penger, hvordan velge Gud framfor Mammon og å søke Guds rike framfor rikdommen i denne verden – temaer man ikke lett blir ferdige med. Og i sommer kom altså denne boka. De utvalgte artiklene gir oss både utfordringer og kunnskaper om et tema vi som kirke ikke kan la være å bry oss om.

Gina Gylver er en ungdom med mye på hjertet. Hun spør hva vi voksne tenker og gjør, og minner oss om at det haster.

Fader Christoforos og Hildegunn M.T. Schuff deler erfaringer og tanker om hva som kan skje når fattigdommen kommer nær, både på godt og på vondt. De spør oss hvor vi møter Kristus, og utfordrer oss til å møte blikket til vårt nødlidende menneske – selv når nøden er så ubehagelig nær oss.

Per N. Bondevik er sosialøkonom og daglig leder for stiftelsen Initiativ for Etisk handel. Han deler sin kunnskap med oss om hvordan vi kan forholde oss til globaliseringens janusansikt, den som blant annet har gitt oss så billige varer. Og visst har vi fått med oss at billige varer ikke bare er av det gode. Nei, antakeligvis er de slett ikke av det gode for alle andre enn dem som kjøper dem. Men hvordan forholde vi oss til dette? Og hva kan vi gjøre?

Her er det mye å bli klokere av – resten av boka er herved også varmt anbefalt!

Og jeg kjenner ubehag ...

ANNE GRETE LISTRØM

ANNE.GRETE.LISTRØM@OSLO.KIRKEN.NO

"FRA UNGDOMMEN"

AV GINA GYLVER
GINAGYLVER@GMAIL.COM

Jeg bodde på Madagaskar i ett år da jeg gikk i 3. klasse på barneskolen. Det året bodde vi midt i slummen, i en gate med åpen kloakk og fattigdom på alle kanter. Hvis jeg og brødrene mine var blitt født der, så hadde vi vært døde alle tre. To av oss ble født med hjertefeil, og vi har alle tre tilbrakt svært mye tid på sykehus. Hadde vi vært født inn i en søskenflokk i slummen i Antananarivo, så hadde vi ikke hatt råd til operasjonene. Jeg hadde vært død.

Fra vi er små, får vi høre at alle mennesker er like mye verdt, at vi er alle født like. Men likevel lever vi hver dag som om noen liv er mer verdt enn andre. Vi lever som om vår billige T-skjorte er viktigere enn den jenta som sliter seg ut på å lage den for oss, som om sydenturen vår haster mer enn å redde de tusener av barn som må flykte grunnet klimaendringene. Vi er tilfeldigvis født i den rike delen av verden, med fungerende velferdsstat, et fantastisk utdanningsprogram, en fremtid. Og hver dag lukker vi oss inne i boblen vår, lukker øynene for nøden og lidelsen som også vi har skyld i. Vi må åpne øynene!

Jorda vår, det fantastiske underet som puster og vokser, driver fotosyntese og pollinering, ligger i våre hender. Den er vårt ansvar. Enten vi tenker at det er en Gud som har gitt den til oss, eller ikke, så er den blitt vårt ansvar etter at vi begynte å gjøre som vi ville med den. For det er det vi gjør, vi heldige, privilegerte nordmenn; vi gjør akkurat slik vi vil med kloden, selv om vi deler den med så mange andre. Jeg er bare 13, men jeg har allerede et større CO₂-avtrykk enn en gjennomsnittlig 70-åring fra Madagaskar (hvis de blir så gamle). Kloden vår lider også. Arktis smelter; regnskogen forsvinner; over hundre arter blir utryddet hver eneste dag. Og du vet det. Jeg snakker til deg som kjører bil til jobben når du kunne reist kollektivt, til deg som flyr til Syden om sommeren, og som kaster ubrukt mat i søpla

fordi du ikke rakk å spise den opp før den ble "for gammel". Vær så snill! Jeg ber deg gjøre ord til handling.

For dere er flinke til å snakke, dere voksne. Dere er flinke til å love at alt skal gå bra, at dere skal fikse det til slutt. Men sannheten er jo at de skadene vi påfører jorda, er det ingen som vet hvordan vi skal fikse. Kan du bringe en utryddet art tilbake? Kan du få regnskogen til å gro igjen? Hvis svaret er nei, så må du slutte å late som noe annet. Hvis du sier at alle mennesker er født like, slutt å late som vi behandles likt, og begynn å jobbe for at det skal skje! Hvis du sier at miljø og klima er viktig for deg, ikke lukk øynene og ørene for fakta, men begynn å resirkulere, eller ta andre enkle grep i hverdagen din! Hvis du sier til barna dine at du elsker dem, ikke ødelegg fremtiden deres!

Det er ikke for sent! Vi står ved et vendepunkt. Verdens totale CO₂-utslipp gikk ikke opp fra 2013–2014. *Det gikk ikke opp!* Fra å ha steget og steget i mange år, har det plutselig stanset. Og det er ikke en tilfeldighet. Over hele verden har folk begynt å innse alvoret. Det er demonstrasjoner i gatene, fornybar-satsing, miljøvennlige bygg. Det nytter! Selv om du ikke er politiker, men jobber som reklamekonsulent for et lite firma, så teller din stemme, din støtte. Jeg bruker all tiden min i Natur og Ungdom og Change-maker, og selv om jeg ikke kan stemme, ikke har en høy stilling og ofte ikke blir tatt seriøst, så føler jeg at jeg gjør en forskjell. Og jeg vet at jeg gjør det, ved å være vegetarianer, delta på demonstrasjoner, holde skoleforedrag eller skrive leserinnlegg. Og jeg ber deg om hjelp. Jeg bryr meg ikke om hvilket parti du stemmer på, hvor du kommer fra, hvem du er, men jeg vil at barna mine skal ha en verden å vokse opp i. Gjør en forskjell! For hvis ikke du — hvem? Og hvis ikke nå — når?

NÅR FATTIGDOMMEN KJEM NÆRE Å SJÅ KRISTUS I DEN ANDRE – PÅ GATA

AV FADER CHRISTOFOROS OG HILDEGUNN M.T. SCHUFF
SCHUFF@ANSGARSKOLEN.NO

Du ser ho sitte der; du høyrer det klirre spinkelt i pappkruset; du veit ikkje kor du skal sjå. Det er ikkje det at ikkje du bryr deg. Men kva kan du gjere? Kva hjelper det å leggje nokre kroner i koppen? Utan svar hastar du vidare nedetter gata.

Om du vil byrje ein stad, så løft blikket og sjå ho i auga. Og smil gjerne – frå eit menneske til eit anna menneske.

KVIFOR ER DETTE VANSKELEG?

Naud og fattigdom langt borte er vi vant til, og det er for mange enklare å handtere. Vi kan velje når og kor mykje vi vil ta det inn; vi kan gje til organisasjonar som arbeider for fattige og marginaliserte ”der ute”; vi kan takka Gud for at vi har det så godt her i frededelege, rike Noreg. For det har vi jo – langt dei fleste. Og det verker liksom ryddigare, det velkjende godleiksbyråkratiet – med klare linjer, innsamlingskontroll, dyktige bistandsorganisasjonar og fine bilete av folk som har fått hjelp og er blitt glade og utdanna (At røynda ”der ute” ikkje er så ryddig og enkel som den ser ut herifrå, er ei anna sak. Det har nokon erfart sjølv, og andre fått høyre av dei som har vore der, og så kan vi igjen lene oss ganske nøgde attende på vårt eige høge refleksjonsnivå).

Knut Nærum foreslår i kjent frisk stil at romfolk burde ”erstatte dagens tiggung med en frivillig organisasjon, hvor de kan ansette seg selv, og heller sende ut unge medarbeidere på provisjonsbasis, som kan stansse tilfeldig forbi passerende på gaten og få dem til å skrive under på at de skal gi et fast beløp til romfolket hver måned gjennom et automatisk kontotrekk i nettbanken. Det er

ikke det å gi penger jeg har noe imot, det er den plagsomme direktetheten. Det er romfolkets manglende forståelse for at godhet springer ut av avstand. Det er den ødeleggende mangelen på byråkrati”.¹

Men verda vi lever i, er no slik: Fattigdommen trør oss nærare. Menneske kan flytte på seg raskare og enklare enn før. Grensesamarbeidet i Europa opnar for at finanskrise og arbeidsløyse i sør og øst fører menneske til oss i nord. Så lenge det er store forskjellar i levekår, kjem det til å vere ein av drivkreftene for migrasjon og folkeflytting. Ja, så lenge det finst urettferd i verda, vil vi merke det. Og ville vi i grunnen hatt det på noko anna vis?

Når nokon vil løyse dette ved å forby tiggung, kan ein jo spørja seg: Kan vi ikkje berre forby all fattigdom? Då, så vert vi kvitt det.

Så gjer ikkje fordommene våre saka enklare. Det har synt seg mange gonger at vi har mest medkjensle med menneske som liknar oss sjølv. Og når ikkje vi forstår eller veit, byrjar vi fort å lure: Kva vil dei meg i grunnen? Går pengane til bakmenn? Vil dei ikkje jobbe? Og igjen: Kva kan eg gjere som faktisk hjelper? Og når vi vert usikre, kjem ubehaget, og vi trekk oss unna – ikkje fordi det er rett, men fordi å gjere noko ikkje verker lett.

KVIFOR ER DETTE ENKELT?

Det heilt grunnleggjande er likevel veldig enkelt: Det handlar om menneskeverd. Det handlar om å sjå andre menneske som menneske, enten dei er romfolk, tiggungar eller andre trengjande og arbeidssøkande. Det handlar om å sjå desse men-

neska som *medmenneske* – medmenneske kan vi ha ein relasjon til og møte med respekt, empati, undring og eit ope sinn.

Som den barmhjertige samaritanen kan vi stoppe opp, sjå behovet hos mennesket vi kjem forbi, og møte det som best vi kan: Helle olje og vin i såra, ta han med til ein stad han kan samle krefter og kvile trygt, og finne vegen vidare derifrå.

Vi kan, som nemnt, byrje med å sjå våre medmenneske i auga, rett og slett helse på dei som tiggjar, og slik anerkjenne dei som menneske.

Dernest kan vi skaffe oss kunnskap – som det at ”romfolk” og ”folk frå Romania” ikkje er det same. Vi kan lese og undersøke og finne ut at roma/romfolk eller sigøynarar² er ein marginalisert minoritet i Romania og i andre land dei lever i og kjem hit frå. Då vil vi oppdage at rom også er anerkjent som ein nasjonal minoritet i Noreg, at det har vore romfolk i landet i fleire hundreår – at folk på gata og i køane for overnatting, suppe og arbeid kjem frå mange land og folkeslag, med kvar sin livshistorie – at forskarar ikkje har funne grunnlag for å hevde at det er organiserte bakmenn bak tigginga i norske gater – at folk på gata, som alle andre folk, kan vere meir eller mindre venlege, meir eller mindre kriminelle, meir eller mindre slitne og slitsame, meir eller mindre slik og sånn. Om ein vil lære seg romspråket eller meir om romfolkets eller andre folkeslag sin kultur, finst det materiell der ute. Og den beste måten å lære på, både om språk og kultur og om alle dei einskilde skjebnane, er å byggje relasjonar med menneska det gjeld. Kanskje tør du tilmed prøve å helse med eit ”Sastimós!” (”Hallo”, ”ver helse”) – eller seie ”Devlé-sa” (”Gå med Gud”) før du går vidare?

Relasjonar dannar altså grunnlaget. Så kan dei konkrete handlingsalternativa vere forskjellige, og skje på ulike nivå – personleg, overfor enkeltmenneske – eller meir på systemnivå – i kommunen eller gjennom organisasjonar og politisk arbeid. Tidsperspektivet kan vere kortsiktig eller langsiktig: Kor kan heimløyse menneske sove denne kalde vinternatta og korleis kan dei få eit stabilt livsgrunnlag og inntektsnivå, samt eigen permanent bustad?

RELASJONAR

Det er ikkje berre éi løysing på fattigdommen nær oss, men vår hovudtilråding er å *byggje relasjonar*. Alle relasjonar, all hjelp og omsorg, alt samarbeid inneberer risikoen for at alt ikkje vert som planlagt. Og nett som planlagt vert det neppe; det har vi sjølv erfart. Men risikoen er eit teikn på noko sunt: Vi gir frå oss litt av kontrollen, litt av makta, i møtet med den andre.

Vi veit at relasjonsbygging kan vere utfordrande når det er ein openbar ubalanse i makt og velstand mellom to parter. Det har både personlege erfaringar og bistandshistoria vist. Det kan vekkje motstridande kjensler når ein som ein hadde på middagsbesøk i går, rekkjer fram koppen og ber om pengar nett som i sist veke. Kan ein ha både eit venskap og ein slags hjelperelasjon på ein gong? Og dei vi ynskjer å hjelpe, må òg hjelpe oss – det handlar om å forstå, sjå røynda i auga, gå saman. Men kallet vårt er framleis, uansett posisjoner, dilemma og omstende, å ta imot den andre (Matt 25,36) og å elske vår neste som oss sjølv.

Eit døme på ein slik relasjon fortalde Marte Rostvåg Ulltveit-Moe om i Korsvei 2/2012.³ Marte er naturvernar og har vore på fleire Korsvei-festivalar. Ho har fått ein ven på gata, Michaela, og fortel om venskapen slik:

Jeg har fått en ny venn som heter Michaela. Hun jobber i Kristiansand sentrum, og det gjør jeg også. Jeg har en sønn, og det har Michaela også. Jeg liker best fint vær og solskinn, og det er Michaela helt enig i. Michaela er glad i reddiker, og det er jeg også.

Når jeg treffer Michaela, gir vi hverandre en klem. Så prater vi litt om været og hverdagen. Og så gir jeg henne 50 kroner. Michaela er nemlig tigger. Jobben hennes er å sitte på gata i Kristiansand og tigge penger.

Da jeg vokste opp, var nøden langt borte. Vi unge arrangerte basarer til inntekt for Redd Barna, men hadde et rent teoretisk forhold til “de stakkars barna i Afrika”.

Mine barn vokser opp i den samme byen, men nå sitter det fattige mennesker og fryser på gata og ber om småpenger. Vi synes synd på dem. Vi synes ikke det er greit med tigging. Men hvordan skal vi forholde oss til menneskene som tigger?

Jeg kan ikke gi penger til alle som tigger. Det går bare ikke. Jeg må betjene mitt eget boliglån, og jeg har ikke lyst til å være et vandrende sosialkontor. Derfor har jeg valgt meg ut én tigger. Hun får femti kroner hver eneste gang hun ser meg. Ved å bli litt kjent med denne ene tiggeren er hun ikke lenger bare en tigger. Hun er Michaela, og vi har fått en relasjon. På tross av språkproblemer kan vi snakke om både været, ungene og matlaging.

Jeg vet ikke om dette er en god løsning for alle. Selvsagt er det urettferdig – jeg hjelper én person, men sier “beklager” til alle de andre med samme yrke. Men denne relasjonen utgjør en forskjell for meg. Den utgjør en forskjell for Michaela også. Det er veldig viktig å jobbe politisk for at tiggerne skal få bedre boforhold, og at ungene deres skal få gå på skole. Men det er også viktig å møte mennesker med verdighet, selv om yrket deres er å sitte i gågata og be om litt av vår overflod.

GODLEIK FRÅ UVENTA HOLD

Så møter vi Maria Filipina på gata. Ho sit på den vante plassen sin. Dottera vår spring bort og gir ho ein klem, som ho pleier. Vi pratar litt om korleis det går, med ord frå diverse språk, gestar og ansikt – det har vore mykje regn i det siste. Maria gir så femåringen nokre kroner frå koppen sin – som ho pleier. Nokre gonger har ho ein tyggis eller ein slikkepinne til ho. Og alltid eit smil og ein klem. Godleik frå uventa hold?

Marte, som vi hørte frå over, kan òg fortelje om tenestene hennar venn Michaela gjer for ho: “Hun har jo øynene ute i byen, så hun kan fortelle meg om dattera mi har gått hjem fra skolen i dag eller ikke, om hun var sammen med noen, og om hun var glad eller lei seg. Jeg synes det er fint at noen midt i byen bryr seg om min tynne, lyshåra 10-åring der hun vandrer gjennom gatene.”

Den utstøytte som vert eit førebilete i å vere raus – minner ikkje det om noko vi har høyrte før? I Lukas 10,25–37 finner vi evangelieteksten om den barmhjertige samaritanen.

Dei som har vært mykje i kyrkja, har nok høyrte denne teksten mange gongar. Vi skal no sjå litt på dei forskjellige menneska som er med i historia, og kva vi kan lære av dei.

Mannen som vart overfallen, veit vi ikkje så veldig mykje om. Det står berre at det var ein mann som skulle frå Jerusalem og ned til Jeriko. Røvarane veit vi òg lite om – dei som venta langs vegen og nok tenkte at her kunne dei få eit utbytte, at han hadde nokre verdisaker de kunne stele.

Når så mannen ligg der skamslått, kjem ein prest forbi, kan hende på veg til Jerusalem. Han var ein av dei som tente i tempelet. Han skulle ha visst betre. Han kjente det dobbelte kjærleiksbodet, som også står i Det gamle testamentet – men han gikk forbi.

Så kjem det også ein levitt forbi. Han var ein tempeltenar – hadde det vore i ei kyrkje, kunne han ha vore diakon. Han var òg ein representant for trua og måtte ha kjent til det dobbelte kjærleiksbodet.

Og det var jo nettopp dette som var utgangspunktet for heile likninga: Samtalen der den lovkyndige spurde Jesus kva han godt han skulle gjere, og sjølv svarte: *Du skal elske Herren din Gud av heile hjartet ditt og av heile sjela di og av all krafta di og av all forstanden din, og din neste som deg sjølv.* Også denne lovkyndige som kom til Jesus, visste egentlig kva han skulle gjere. Og i likninga møter vi to menneske som kjenner skriftene og veit korleis dei skal forholde seg til andre menneske – men som ikkje gjer det. Dei ser ei sjanse til å gjere det gode, men vel vekk å handle med nestekjærleik. Dei går forbi.

Men så kjem det ein samaritan. Kristus var nok ganske bevisst på at han fortalde om nettopp denne mannen. For kven var ein samaritan? Det jødiske folket ville ikkje ha omgang med disse menneska. Dei ville ikkje verte sett saman med dei. Dei var utstøytte og ureine. Så vel Kristus å ta fram dette mennesket – ein heidning, frå ein jøde sin synsvinkel – som førebilete for oss.

Så ser vi kva dette ”ureine” mennesket gjer: Han heller olje og vin i sára til mannen i naud, og binder om dei. Så høyrer vi vidare at han tar ham med til herberget og betaler så den skamslåtte mannen kan få lækja sára sine. Han sørgjer for ein heilt framand mann. Denne utstøytte vert eit førebilete på Guds kjærleik.

KOR MØTER VI KRISTUS?

Eg (fader Christoforos) var ein gong på det heilage fjellet, som det kallast – Athos, ei halvøy i Hellas med mange kloster. Eg hadde gått heile dagen for å komme til eit kloster heilt i enden av halvøya. Der såg eg eit ikon, ei slags teikneserie om ei velkjend forteljing: Ein mann går ut frå ein by; han går på vegen; han blir overfallen. Så ser vi samaritanen som hjelper han.

Og der gikk det opp eit ljøs for meg. For kven var samaritanen i ikonet? Det var Kristus. Denne utstøytte, ureine som hjelpte sin neste, han var Kristus sjølv. Han kunne også vore han som vart slått og rana, men var her malt som samaritanen. Dette synar oss at Kristus er i alle, og vi skal sjå Kristus både som den som tigger, og som den rike mannen, som han som er på veg, til og med som røverane. Det gjeld å sjå Kristi nærvær i alle

menneske, om dei fortener vår velvilje eller ikkje.

Han er ulogisk, denne bodskapen. Vi er kalla til ulogisk nåde. Vi er kalla til ei miskunn som ikkje teller kroner og øre. Vi er kalla til ei anna form for rettferd – Guds rettferd, den rause, kjærlege.

Lat oss ta denne historia med oss. Når vi går ut på gata, lat oss tenkje på korleis vi kan vere meir miskunnsame – ikkje berre mot dei fattige, men i våre egne familiar, på arbeidsplassen, når vi vil sette folk på plass. Kan vi gjere det i kjærleik? Ville ikkje det vere det største vitnesbyrde, om vi kan komme med sanninga – i kjærleik, late liva og handlingane våre spegle kor raus, miskunnsam og kjærleik vår Gud er. *Ver miskunnsame, slik Far deira er miskunnsam* (Luk 6,36).

FORSLAG TIL HANDLING

Vi har sett Frelsesarmeen, Bymisjonen, frikyrkjer, pinsevenner, statskyrkjefolk, ortodokse, politikarar, næringslivsfolk, og enkeltmenneske med og utan kyrkjeleg tilknytning som vil dei fattige nær oss vel. Her vil vi nemne nokre døme på kva folk har gjort og kva vi kan gjere:

- Arbeide for eller vere med og drive vintovernatting, sanitæranlegg og andre ordningar som skal sikre eit minimum av verdige levekår. Då dette vart satt i gang i Kristiansand, var ein del bekymra for at det skulle trekke fleire tiggjarar til byen. Det har det ikkje gjort. Det ser ut til at dei færreste flytter over landegrensar eine og aleine for å få gå på do.
- Støtte fattigdomsnedkjempande arbeid i Romania eller andre opphavsland, i samarbeid med organisasjonar som Kirkens Nødhjelp eller Caritas, eller lokale kyrkjelydar og foreiningar. Det er ikkje alltid så enkelt å få til eit arbeid knytt til akkurat dei stadane familiarne som kjem til din by, er frå, men det er nyttig å sjå kåra i Noreg og opphavslandet i samanheng. Det gjer dei fleste tiggjarar og reisande sjølv – dei lever liva sine både her og heime hjå familien.

- Hjelpe dei med å orientere seg i forhold til ordningar, rettar, lovar og kultur: Korleis kan borna som er med, få gå på skule? Korleis startar ein eit enkeltmannsføretak eller eige firma som kan ta arbeidsoppdrag? Korleis er det klokt å te seg overfor norske menneske og storsamfunnet, for å kunne både leve godt saman og betre levekåra sine når ein treng det?
- Tilby korte arbeidsoppdrag (rydding, maling, hagearbeid, reingjering, fruktplukking...). Gje opplæring der det trengs (Dette har vorte gjort til dømes i strikking så romkvinner kan selje egne produkt på gata). Sjekke skattereglar og dele informasjonen.⁴ Tilby eller hjelpe til med å finne bustad på lengre sikt, helst kombinert med at små eller større arbeidsoppdrag kan gje inntekt som dekker bukostnadane. Det er diverre ikkje enkelt å få leie bustad om ein kjem frå visse land eller folkeslag – då kan eit medmenneske med majoritetsbakgrunn bruke netverket sitt, vere med på visning, vurdere å stille betalingsgaranti i ei overgangsperiode, og bokstaveleg talt opne dører til ein bustad.

MØTE BLIKKET

Fattigdommen er nær oss, ansikt til ansikt – og det utfordrar oss alle. Ja, det er økonomiske strukturer og kulturforskjellar og maktubalanse og ubehag inne i biletet, så dette er ikkje heilt enkelt. Som i alle relasjonar følgjer det risiko med. Men bygg relasjonar likevel! Det er ikkje så komplisert eller skummelt som vi har lett for å tru. Og risikoen som følgjer med, høyrer kan hende disippellivet til?

Om det ikkje finst enkle løysingar, er det viktigaste enkelt: Tiggaren er eit medmenneske. Kristus møter oss i den andre, også på gata. Møt blikket hans!

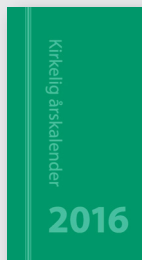
¹ Knut Nærum, "Rom for forbedring," Dagbladet, 27.07.2012, http://www.dagbladet.no/2012/07/27/kultur/debatt/kommentar/knut_nerum/romfolket/22708521/.

² Det er mange ulike meiningar om kva som er det rette namnet, og det finst òg fleire ulike grupper. I denne teksten brukar vi mest "rom" fordi dei fleste vi kjenner frå gruppa brukar det sjølv.

³ Marte Rostvåg Ulltveit-Moe, "Min venn Michaela," Kors:vei nr 2. (2012), 13.

⁴ Privatpersonar kan i skrivande stund skattefritt betale ein enkeltstående arbeidstakar inntil 4000 kroner per år, bedrifter inntil 2000 kroner.

luther

KIRKELIG ÅRSKALENDER 2016

169,-

Kirkelig årskalender er en klassiker! Her finner du en kombinert klassisk almanakk med bibeltekster knyttet til kirkeåret. Markeringen av de kristne merkedager gir dagene innhold med søndagen som ukens sentrum. Her finner du også en oppdatert kontaktliste til kristne virksomheter.

DAGSORD 2016

139,-

Denne kalenderen er gjennom årene blitt en klassiker. Fin på kjøkkenveggen, over skrivebordet eller hvor det måtte være. Vakre og profesjonelle naturfotografier for hver måned. Bibelord for hver dag i forlengelsen av søndagens tekster.

Kjøp kalenderne på www.lutherforlag.no eller hos din lokale bokhandel.

www.lutherforlag.no

FORDI DEI FORTENER DET – KVEN BETALAR PRISEN FOR VÅRE BILLEGE VARER?

AV PER BONDEVIK
PER@ETISKHANDEL.NO

Men høyr: Ho ropar høgt, den løna de heldt att frå arbeidarane som skar åkrane dykkar, og klageropet frå dei som haustar inn, har nådd fram til Herren Sebaots øyre. I luksus og overflod har de levd på jorda og gjort hjarta dykkar feite til slaktedagen.

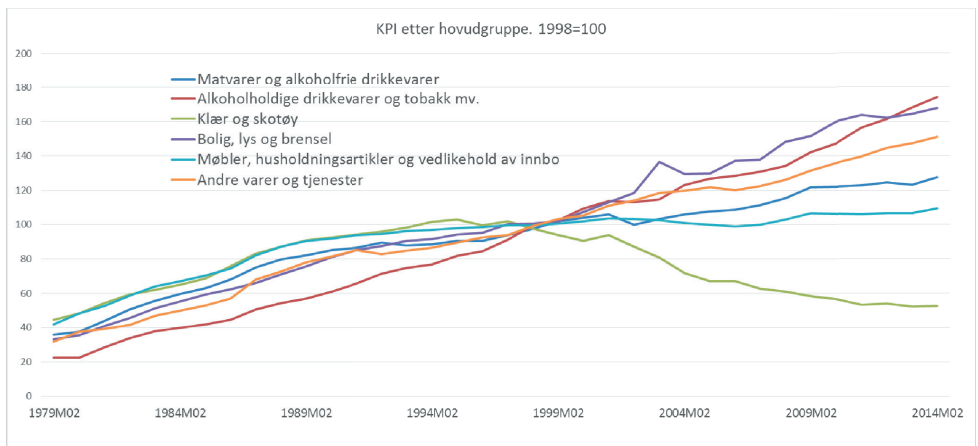
Den gode sida av globaliseringa er at mange millionar har fått arbeid, og me har fått billegare varer. Den grelle baksida er at delar av vår velstand er betalt av dårleg betalte arbeidarar og ureina lokalmiljø langt herifrå. Er me som jordeigarane på Jakobs tid – og ikkje betalar for oss? Eller bidreg me til ei rettferdig fordeling av velstanden gjennom at vårt forbruk sikrar sårt tiltrengte arbeidsplassar for millionar av fattige?

GLOBALISERINGA SITT JANUSANSIKT

Figuren nedanfor er henta frå Statisk Sentralbyrå 2014 – og kva syner han? At prisane har gått jamt og trutt oppover dei siste 40 åra, men med eit

ikkje uvesentleg unntak: Prisane på klede og sko i Noreg er dei same i februar 2014, som dei var i februar 1981. Samstundes veit me at so godt som heile den (vest)europiske produksjonen i den same perioden vart avvikla, og for ein stor del flytta til Asia. Medan det tidlegare vart konfeksjonsfabrikkar på kvart eit nes i delar i fjord-Noreg, er det i dag i beste fall fabrikkutsal som står att. Fabrikkane er ikkje der lenger; mange av dei ligg no i Kina, Vietnam, Kambodsja og Bangladesh.

Det store skiftet skjer mot slutten av 1990-talet, og då mest for klede og sko. Grafen syner tilsvarande tendensar ogso for to andre varegrupper – møblar og matvarer. Her er ikkje tendensen like klar, men det er likevel ingen tvil om at desse er relativt sett vesentleg rimelegare i 2014 enn dei var i 1979. Ein del av dette kan forklarast med produktivitetsforbetringar og kraftig pris-

vekst i bustadmarknaden, men det er liten tvil om at globalisering av vareproduksjon er ein sentral forklaringsfaktor. I denne samanhengen vil me avgrensa fokuset til koplinga mellom oss og dei som er involverte i – eller berørte av – den globale produksjonen av varene me kjøper.

VENDEPUNKTET

Vendepunktet for prisveksten innan tekstil og sko fell saman med eit markant skifte i fokuset på arbeidsvilkåra i produksjonen av forbruksvarene våre. Media og sivilsamfunnsorganisasjonar avslørte uverdige arbeidsforhold i mange sektorar, frå tekstilar og jordbruksprodukt til stein og etter kvart elektronikkindustrien. Me har sett avsløringar av tvangs- og barnearbeid med burmesiske flyktingar i grenseområda mellom Thailand og Burma tidleg på 2000-talet; nokre år seinare sette Forbrukarinspektørane på NRK søkelyset på koplinga mellom mobiltelefonar og den blodige konflikten i Kongo. Både BBC og Aftenposten har teke med seg ungdomar til sokalla lågkostland og gjeve dei ein liten smakebit av kvardagen til arbeidarane i mellom anna tekstil- og næringsmiddelindustrien. På det internasjonale planet var slutten av 1990-talet tida då fagrørsla, FN sin organisasjon for arbeidstakarrettar (ILO) og sivilsamfunnet arbeidde fram den internasjonale konvensjonen mot dei verste formene for barnearbeid (ILO 182), der mellom anna vinnaren av Nobels Fredspris i 2014, Kailash Satyarthi, spelte ei viktig rolle. Avsløringar om barnearbeid i global produksjon var ein viktig årsak til at ein såg behovet for å styrka det internasjonale, normative rammeverket i ein stadig meir globalisert økonomi.

Ein fellesnemnar for avsløringane var, og er, at produksjonen av daglegdage ting skjer på ein måte som dei fleste av oss ikkje er komfortable med – dersom me visste om det. For dei aller fleste av oss veit ikkje, eller vil ikkje vita, kva som gøymer seg bak det behagelege faktum at klesprisane ikkje er høgare i dag enn for 33 år sidan, eller at me har råd til å stadig fornya, og gjerne utvida, samlinga vår av leiketøy, elektronikk og verktøy. Det er ogso eit faktum at størstedelen av både kirurgiske instrument og medisinar kjem

frå lågkostland; næringsmiddel- og bygningsindustrien hentar ogso vesentlege delar av sine innsatsvarer derifrå.

Samstundes har me her til lands ein velstand ingen annan generasjon har vore i nærleiken av. På 70-talet var det eksotisk å kjenna nokon som hadde vore i Syden; i dag er det langt meir vanleg å ha ei leilegheit der. Det gjer at formaninga frå Jakob vert utriveleg aktuell: Lever me i luksus og overflod medan arbeidarane som produserer store deler av det me forbrukar, slit med å skapa seg eit anstendig liv for seg og familien sin?

ARBEIDSPlassAR ELLER UTNYTTING?

Er det eigentleg problematisk at me har flytta industriproduksjonen vår frå Vesten og til land med stor tilgang til arbeidsviljuge hender? Eller at mange fattige med stort behov for ei inntekt til å brødfø familiane sine har fått jobb? Er det ikkje både verdig og rett at me kan bidra til sårt tiltrenge arbeidsplassar? Og at fattige land kan utnytta sine komparative fortrinn – billeg arbeidskraft – for å skapa økonomisk vekst og velstand for innbyggjarane sine?

Det er vanskeleg å svara nei på desse siste spørsmåla. Alle land har rett – og plikt – til å arbeida for velferd og tryggleik for innbyggjarane sine, ogso økonomisk. Eksportindustrien har gjort sitt for å skapa millionar av arbeidsplassar i mange land. Det sentrale spørsmålet her er i kor stor grad dette faktisk kjem arbeidarar, og lokalbefolkninga, til gode. Er det slik, som mellom andre utanriksminister Børge Brende hevdar, at dei hundrevis av millionar av arbeidsplassar som globaliseringa har skapt ogso har løfta det mangedobbelte ut av fattigdom? Eller er det derimot slik at profittjagande rovdrift på lokalmiljø og arbeidarar til beste for vestlege forbrukarar øydelegg livsgrunnlaget for fattige i utviklingsland?

Mange arbeidarar har fått eit betre liv for seg og sin familie etter at dei fekk jobb på ein fabrikk som produserer varer for oss. I Bangladesh, til dømes, sysselset den eksportretta klesindustrien nærare fem millionar menneske; for 30 år sidan var talet om lag 100 000. På sektoren sitt eige toppmøte i Dhaka i desember 2014 var ambisjonen klar om at eksporten skal doblast innan

2021, med tilsvarende mange nye arbeidsplassar i eit av dei fattigaste landa i verda. I Kina har det vorte skapt fleire hundre millionar jobbar etter- som stadig større delar av den globale produksjonen av forbruksvarer er flytta dit.

Samstundes er det ingen tvil om at varene for ofte er laga under det me gjerne kallar uanstendige arbeidsvilkår, i strid med internasjonale konvensjonar og nasjonal lovgjeving når det gjeld til dømes arbeidstid, overtidsbetaling og HMS. Eit ekstremt døme på det siste er tragedien på Rana Plaza i utkanten av Dhaka, Bangladesh, 24. april 2013, då 1127 tekstilarbeidarar omkom etter at fabrikkbygningen dei arbeidde i rasa ned over hovudet deira.¹ Det same er slaveliknande vilkår for tomatplukkarar i Sør-Italia omtalt av Aftenposten i både 2013 og 2014.

På miljøsidea ser me at både luft, vatn og jordsmonn vert øydelagt som fylgje av produksjonen, med negative fylgjer for både menneske, planter og dyr. Forureining av lokalmiljø og konflikt med lokalbefolkning om tilgang til land og naturressursar er andre velkjende problemstillingar der interessemotsetnader mellom (global) industri og lokalbefolkninga manifesterar seg. Ei undersøking frå 2009 fann alarmerande tal då dei såg på det som etter dei offisielle dokumenta var reinsa utslepp av vatn frå ein fabrikk som tok imot ureina vatn frå 90 indiske medisinfabrikkar². Det som kvar dag vart slept ut av tilsynelatande reinsa vatn, inneheldt nok antibiotika til dagleg behandling av 90.000 menneske.³ Desse indiske fabrikkane produserte for eksport til den globale marknaden, høgst sannsynleg ogso til den norske.

Det er brei semje om at lønsnivået for særleg ufaglært arbeidskraft innan både tekstil-, elektronikk- og jordbrukssektoren i mange land manglar mykje på å vera nok for å sikra eit anstendig liv for arbeidarane og familiane deira. Etter at dette tradisjonelt sett har vore eit tema der kampanjeorganisasjonar og media har vore dei mest aktive i kampen for leveløn, ser me no at ogso næringslivet i aukande grad erkjenner at dette er eit tema ein ikkje kjem utanom. Rapporten *Living wages in global supply chains – A new agenda for business*⁴ sler fast at ”doing

nothing is no longer an option”, med mål om at prisen me betalar, må inkludere anstendige løner – sjølv om det ogso skulle innebera at me som forbrukarar må betala meir for varene.

VÅRT ANSVAR – INDIVIDUELT ELLER SOM SAMFUNN?

Ein reknar med at mellom 27 og 35 millionar menneske er fanga i moderne slaveri. FN sin internasjonale arbeidstakarorganisasjon (ILO) estimerte i 2014 at det finnst om lag 800 millionar arbeidande fattige.⁵ Det betyr at dei arbeider fast utan å koma seg ut av fattigdommen. Mange av desse har ei kopling til oss ved å vera ein del av verdikjeda til mykje av det me brukar.

*Ho ropar høgt, den løna de heldt att frå arbeidarane som skar åkrane dykkar, skriv Jakob i sitt brev*⁶.

Sjølv om lønene er uakseptabelt låge, kva har det eigentleg med oss å gjera? Er det ikkje ein sak for dei lokale styresmakter og dei som tilset arbeidarane? Det er ingen tvil om at svaret på begge desse spørsmåla er ja, men som drøftinga ovanfor syner, er det gode argument for å hevda at delar av vår velferd er subsidiert av underbetalte arbeidarar og lokalsamfunn. Manglande reinsing av spillvatn frå medisinfabrikkane i India gjer varene rimelegare, medan prisen for helsefarleg vatn for menneske, dyr og plantar vert betalt av lokalbefolkninga rundt fabrikkane. Kombinasjonen av låge løner og lange arbeidsdagar bidreg til rimelege klede for oss (Her er det på sin plass med ei lita presisering: Det er ingen eintydig samheng mellom låge utsalprisar og dårlege arbeidsvilkår; dyre og rimelegare klesplagg kan gjerne vera laga på same fabrikk).

I Jakobs brev er det eit klart fokus på korleis me skal omsetja dei etiske prinsippa i den kristne trua i praktisk handling. Sjå Jak 2,26 der han seier at ei tru utan handlingar er ei død tru! I vers 5,4 rettar brevet ein kraftig peikefinger til jordeigarar som ikkje betalar arbeidarane deira rettmessige del. Her er det klar tale om at slikt er heilt uakseptabelt og noko Herren Gud ikkje ser på med blide auge.

Sjølv om mykje i dagens samfunn er endra, er

det grunnleggande i menneskenaturen ved det same: Dei som har makt, har ein tendens til å utnytte denne, meir eller mindre medvite og systematisk.

Jakob sin kontekst var eit sterkt klassesdelt samfunn der alle visste kven som hadde makt (jordeigarane), og kven som burde vera takksame for ein kvart høve som baud seg for å skaffa eit sårt tiltrengt inntekt (dagarbeidarane). Det er grunn til å anta at det sto heller svakt til med fagorganisering på den tida; det var neppe noko velfungerande arbeidstilsyn heller. Dette er ein situasjon me finn klare parallellar til i mange av dei landa som produserer for oss i dag, med underskott på (vel)fungerande fagrørslar og arbeidstilsyn.

Trass i at jordeigarane på Jakob si tid var skulda for å velta seg i luksus på bekostning av arbeidarane, var det likevel lettare å sjå sammenhengen mellom hausting (produksjon) og forbruk enn for mange av dagens forbrukarar.

JAKOB I DAG

Den same tankegangen som me finn hjå Jakob, finn me att i det som dei siste 10–15 åra har vakse fram i skjæringspunktet mellom menneske- og arbeidstakarrettar, etikk og næringsliv innanfor rammene – og utfordra av – globalisert produksjon og handel. Det handlar om ei erkjenning av at det er korkje rett eller berekraftig at global produksjon skjer i strid med grunnleggande menneskerettar, på tvers av internasjonalt aksepterte standardar for arbeidsvilkår og ofte ogso i strid med nasjonale lovverk på arbeidstakar- og miljösidan – og om ei forståing om at måten å møte desse utfordringane på måtte tuftast på eit breitt samarbeid mellom næringsliv, fagrørsla og sivilsamfunnsorganisasjonar. Mot slutten av 1990-talet gav dette seg utslag i opprettinga av fleire fleirpartsinitiativ⁷ som samla aktørar frå desse tre sektorane med eit mål om å samarbeida om å betra vilkåra for arbeidarane i lågkostland.

”ETI was created in 1998 by a small group of visionaries who believed in the power of collective action to make a difference to the lives of workers in companies’ supply chains.”

Eit fellestrekk for desse initiativa er ei klar forståing av at vegen framover handlar om forbettringsarbeid, og at boikott er ein siste veg ut.

Eit moment i dette biletet er at vestlege merkevareselskap i særskild grad eig fabrikkane eller plantasjonane der produksjonen skjer. Det inneber at det handlar om forretningsrelasjonar mellom – i prinsippet – uavhengige selskap, der det eine produserer, og det andre kjøper inn for vidare sal til forbrukarane. I praksis er biletet sjølvsgatt mykje meir nyansert, der produsent og innkjøpar (dei kjende merkevareselskapa) begge er avhengig av kvarandre, om enn ikkje meir enn at innkjøparane har eit stort tilfang av moglege leverandørar dei kan velja mellom. Merkevareselskap, som agentar for oss forbrukarar, har samla sett stor makt som kunde og representant for den rike delen av verda. Med makt fylgjer ogso ansvar – næringslivet sitt samfunnsansvar. Og storsamfunnet sine forventingar til kva dette inneber, har endra seg markant. Går me nokre få tiår attende, var spørsmålet om bedriftene i det heile har eit ansvar utover å skapa sikre arbeidsplassar, betala sin skatt og operera innanfor lova. Samfunnsansvar vart ofte definert som filantropi med støtte til gode tiltak som ikkje hadde noko tilknytning til næringsverksemda i det heile. I dag er dette endra dramatisk. På det internasjonale plan sler både OECD⁸ og FN⁹ klårt fast at næringslivet har eit ansvar for å driva verksemda si slik at dei ikkje medverkar, direkte eller indirekte, til brot på menneskerettane til dei som vert påverka, anten i eiga verksemd eller gjennom leverandørkjeda. Det same gjeld for miljø og korrupsjon. Bedriftene har dette ansvaret ogso i land der nasjonalstaten ikkje evnar, eller vil, sikra rettane til sine innbyggjarar.

Kofi Annan var i si tid tydeleg på at me ikkje kan utrydda fattigdom utan at næringslivet er med på laget. Det er det lett å vera samd i. Det finnst mange gode døme på bedrifter som arbeider aktivt for å forbetra vilkåra til arbeidarane som lagar produkta dei sel vidare til oss. Det finnst mange fabrikkar og plantasjonar der arbeidsforholda er anstendige og gode. Men det finnst ogso dei som meiner det er for vanskeleg, for stort og for komplisert å gjera noko med; nokre

ser heller ikkje at det er deira ansvar. Heldigvis vert det stadig færre av dei siste. Undersøkinga ”Den etiske forbruker 2013”, som Initiativ for Etisk Handel gjorde saman med IPSOS MMI i 2014, synte at folk flest har ei klar forventing om at næringslivet, og det offentlege, aktivt bidreg til beste for arbeidarar og lokalmiljø i lågkostland.

Eit viktig tema som særleg Initiativ for Etisk handel og Framtiden i Våre Hender har arbeidd aktivt for i fleire år, er å stille større krav til det offentlege innkjøp. I Noreg, som i mange andre land, er det offentlege samla sett den største innkjøparen av varer og tenester; her til lands handlar det om 400 milliardar kroner årleg. Målet er at det vert stilt krav om etisk handel i offentlege innkjøp for å sikra at ein i minst mogleg grad bidreg til uverdige arbeidsforhold i produksjonen av dei varene som vert kjøpt inn. So langt er det eit ytterst lite mindretal som gjer dette, men på spørsmål frå SV i Stortinget lova Nærings- og fiskeriminister Monica Mæland i februar 2015 om kort tid å fremma eit lovframlegg som tydeleggjer korleis slike krav kan stillast i offentlege innkjøp. Det skjedde den 18. mars, med ordlyden ... *oppdragsgivere skal ha etablert rutiner for å ivareta hensynet til grunnleggende menneskerettigheter ved offentlige anskaffelser der det er en risiko for brudd på slike rettigheter.*¹⁰ Saman med EU sitt nye innkjøpsdirektiv som peikar i same retning, er det ingen tvil om at næringslivet vil måtta ta dette på alvor, og at det dermed frå samfunnet si side er ei klår forventing om at menneskerettsomsyn skal vera ein integrert del i det å driva næringsverksemd.

BOIKOTT ELLER FORBETRINGER?

Når uakseptable arbeidsforhold vert avdekka, er det for mange nærliggjande å tenkja boikott; dette vil eg ikkje ha noko med å gjera; eg sluttar å handla frå butikk X og går heller ein annan stad. Eit sentralt etisk spørsmål her er kven og kva som er føremålet med handlinga. Er det å vaska mine egne hender som Pilatus i si tid gjorde, for å døyva eige samvit? Eller er føremålet å handla til beste for arbeidarane? Det er liten tvil om at Jakob hadde svart ja på det siste spørsmålet. Handlingsvalet mitt bør vera styrt av kva

som gagnar den svake part, i dette tilfellet millionar av arbeidarar. Men kva er det?

I jungelen av merkeordningar, berekraftige og etiske produkt, kompleksiteten i global produksjon og det innebygde kompasset dei aller fleste av oss har for å bruka minst mogleg pengar på mest mogleg, korleis skal då den medvitne forbrukar handla? Kva informasjon finnast, som kan hjelpa oss til å ta dei gode vala?

Informerte forbrukarval kan baserast på bruka anerkjende produktmerkeordningar som til dømes Fairtrade, Utz og Rainforest Alliance. Der dette er tilgjengeleg, er det noko me alle kan gjera, både individuelt og gjennom arbeidsplassen. Desse ordningane dekkjer imidlertid langt frå heile varespekteret, og i liten grad samansette produkt. For å bøta på det må me ty til kunnskap om dei ulike merkevarene og enkeltbedriftene. Kva formidlar dei om menneskerettar og etisk handel? Har dei forplikta seg på klare målsetjingar om å integrera dette i verksemda si? Korleis arbeider dei for å få dette til? Åleine eller saman med andre? Generelt sett er det ein styrke at bedrifter samarbeider med både fagrørsla og sivilsamfunnet, anten det no skjer bilateralt eller i fleirpartsorganisasjonar som Initiativ for Etisk Handel, sidan dette sikrar at andre interesser enn dei reint økonomiske vert lagt vekt på. Det er ogso på si plass å nemna at bedrifter, i etterkant av kampanjar, har nemnd at det ikkje alltid skal so mange e-postar og telefonar til om eit spesifikt tema før det løftast på dagsordenen internt i selskapet. Sjølv om kjøpsvalet til den einskilde har avgrensa effekt, er det ingen tvil om at forbrukarmakta samla sett er stor; det er heller ingen tvil om at kampanjar har vore viktige for å setja søkelyset på kritikkverdige forhold og er ei drivkraft for at næringslivet tek tak i dei.

Kvifor skal bedriftene gje kundane høve til å kjøpa varer som er produsert under uakseptable forhold? Bør ikkje nettopp det vera eit ansvar bedriftene tek –ikkje å lata kunden velja mellom etisk og uetisk, rettferdig og ”urettferdige” produkt? Og kva med den enkelte av oss på arbeidsplassen, anten me er i næringslivet, det offentlege eller i organisasjonsverda. Kan me bidra til at våre innkjøp, anten det er til eige bruk eller for vidare-

sal, vert gjort på ein måte som støttar opp under rettane til dei som har laga varene?

Undersøkinga "Den etiske forbruker 2013" syner at folk flest har ei klar oppfatning om akkurat dette. Eit stort fleirtal meiner det er viktig at varene som vert kjøpt inn på eigen arbeidsplass, er produserte under anstendige forhold. Meir alarmerande er det at over halvparten trur at dette ikkje er tilfelle på sin eigen arbeidsplass i dag.¹¹

Ei viktig utfordring til oss alle er å sørgja for at dette endrar seg, i det minste på akkurat vår arbeidsplass. Det finnst mange gode døme på at enkeltpersonar, anten det no er leiarar, innkjøpsansvarlege eller andre eldsjeler¹², kan ha stor innverknad på korleis verksemda opererer. Ved å stilla krav til leverandørar, søka samarbeid med andre liknande verksemdar og gjennom eigen innkjøpspraksis syna at ein meiner alvor, vil dette utvilsamt bidra til å sikra anstendige arbeidsvilkår for mange av verdas arbeidande fattige. Slik at det vert færre av dei.

FOR MEIR INFORMASJON:

Initiativ for Etisk Handel: www.etiskhandel.no.

Ethical trading Initiative (UK): www.ethicaltrade.org.uk.

Dansk Initiativ for Etisk Handel www.dieh.dk.

Fair Wear Foundation: www.fairwear.org.

Framtiden i Våre Hender: www.framtiden.no.

<http://www.cleanclothes.org/livingwage/asia-floor-wage-by-country>.

¹ <http://www.ethicaltrade.org/news-and-events/blog/stirling-smith/rana-plaza-six-months-on>.

² <http://www.washingtontimes.com/news/2009/jan/26/worlds-highest-drug-levels-entering-india-stream/?page=all> (vitja 20. mai 2015).

³ <http://www.nature.com/news/2011/110216/full/news.2011.46.html>.

⁴ Samarbeid mellom IEH, DIEH og ETI. Se <http://etiskhandel.no/Artikler/11928.html>.

⁵ ILO. 2014a. *Global Employment Trends 2014: Risk of a jobless recovery?* (Geneva).

⁶ <http://www.clb.org.hk/en/content/child-workers-wages-withheld-year>.

⁷ Social Accountability International (1997), Ethical Trading Initiative (1998), Fair Wear Foundation (1999), Initiativ for Etisk Handel (2000).

⁸ OECD sine retningslinjer for fleirnasjonale selskap, mai 2011.

⁹ UN Guiding Principles on Business and Human Rights, 2011.

¹⁰ <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/horing--endring-av-lov-om-offentlige-anskaffelser/id2401043/>.

¹¹ <http://etiskhandel.no/Artikler/10623.html>.

¹² <http://etiskhandel.no/Artikler/10858.html>.

Artiklene i dette nummeret til temaet "rettferdig fordeling" er hentet fra boka De åpne hender økonomi: Stemmer fra Korsvei-bevegelsen. Boka er utgitt av Stiftelsen Korsvei i 2015, og kan bestilles på www.korsvei.no. Tusen hjertelig takk til både forfattere og redaktører, som velvillig har stilt artiklene til vår disposisjon.

SAMTALEPARTNER PÅ SYKEHUS

EN KOMMENTAR TIL LEDERARTIKKEL LK 19/15

AV ØYVIND TARALDSET SØRENSEN, HOVEDPREST, ST. OLAVS HOSPITAL HF
OYVIND.TARALDSET.SORENSEN@STOLAV.NO

Takk til Sjur Isaksen for bidrag til en kompetent og innsiktsfull samtale om prestedtjeneste på sykehus. Bakgrunnen for lederartikkelen er at vi på St. Olavs Hospital som en forsøksordning har ansatt en samtalepartner uten gudstro i full stilling i et 80 % vikariat i prestedtjenesten. Det reiser noen viktige problemstillinger. Sjur Isaksen berører noen av dem.

En klinisk ingress innleder lederartikkelen. Lederen avsluttes med følgende relevante bekymring: ”Verre er det hvis pasienter og ansatte forventer en vigslet prest eller diakon og får en ikke-religiøs samtalepartner som er tilkallingsvakt den kvelden det gjelder som mest.” Gitt eksemplet som beskrevet i lederartikkelen, ville det på St. Olavs Hospital kommet en sykehusprest også når samtalepartneren har vakt. Statistisk sett tilkalles prestedtjenesten relativt sjelden til kirkelige handlinger som nattverd og dåp utenfor vanlig arbeidstid. Når det skjer på samtalepartnerens vakt, sørger vi for at prest er tilgjengelig.

Vi er nå i ferd med å samle erfaringer. Kanskje kan problemstillingen i eksemplet også snus. Noen pasienter ønsker av forskjellige gode grunner ikke å snakke med prest. Men hva om det ikke var noen andre å få tak i? Pasienten hadde dessverre dårlig erfaring med prester, kirke og gudstro. Hvem kunne hun snakke med den kvelden det gjelder som mest? Det er blant annet for å imøtekomme pasienter med en slik erfaringsbakgrunn og innstilling at vi har ansatt en samtalepartner – og fordi presten eller diakonen for mange rett og slett oppleves som fremmed og irrelevant fordi pasienten ikke har noen gudstro eller noe forhold til kirken.

Utgangspunktet mitt som leder av prestedtjenesten ved St. Olavs Hospital er ønsket om å utvikle en prestedtjeneste for alle. Vår erfaring er, som lederen beskriver, at vi snakker godt med mennesker med ulike tros- og livssyn. Men alle føler seg ikke bekvem med å få en prest eller diakon ved sengekanten. Et eksempel illustrerer: For en del år siden skrev jeg en blogg på sykehusets hjemmeside, som nettopp handlet om at prestedtjenesten er for alle. Omtrent samtidig ble vi i teamet vårt enige om å forsøke å bli mer synlige på sykehuset slik at folk lettere kunne identifisere oss og ta kontakt. Vi bestemte oss for at alle skulle gå med presteskjorte i 14 dager og se hva som skjedde. Vi fikk etter kort tid spørsmål om hvordan dette kunne henge sammen, at vi ønsket å være en prestedtjeneste for alle samtidig som vi forsterket markeringen av en kirkelig tilhørighet. Etter min mening illustrerer dette eksemplet at prestedtjeneste på sykehus handler om å balansere rett. Vi tror ikke vi kan tilsette en representant for ethvert livssyn eller religion. Kanskje er tiden moden for å åpne opp for livssynsmangfold også når det gjelder hvem som ansettes, og ikke bare i forhold til hvordan vi som prester og diakoner møter enkeltmennesker. Derfor har vi valgt å ha en muslim som en del av vårt kollegafellesskap siden 2010, og nå en samtalepartner som ikke tror på Gud.

Lederen reiser spørsmålet om tro er en kompetanse. Det er et komplisert spørsmål. Slik det omtales i lederen, og slik vi erfarer det i vår kliniske hverdag, vil tro kanskje kunne beskrives som kompetanse. På den annen side vil tro også kunne være en hindring. En annen relevant inn-

fallsvinkel til kompetanse kan være bevissthet om rollens betydning. Rollen snakker. Som vigslende kirkelige medarbeidere bærer vi med oss en lang tradisjon, på godt og vondt. Veldig ofte bidrar presterollen til å skape en horisont og en åpen himmel over samtalen, uavhengig av innhold. Andre ganger kommer vi ikke i posisjon fordi rollen hindrer. Prest eller diakon vil pasienten i hvert fall ikke snakke med. Kanskje ligger ikke kompetansen bare i troen. Kanskje ligger den også i bevisstheten om hvem eller hva man representerer, og i hvordan dette blir oppfattet av den andre.

Som prest på et offentlig sykehus tenker jeg at jeg også ønsker å komme som en livssynsåpen samtalepartner. Problemet er at andre ikke nødvendigvis oppfatter meg slik. Derfor er det etter min mening viktig med en samtalepartner som ikke har noen gudstro. Det betyr likevel ikke at jeg som prest slutter å ha en livssynsåpen holdning i møte med mennesker som ønsker samtale med meg.

Det er interessant at vi allerede har erfart at samtalepartneren kan fungere som en døråpner. Samtalepartneren (som prestene) lytter seg fram til pasientens behov – og tilkaller en kollega som

forretter nattverd, når det viser seg at det var det som var ønsket bak alt det andre. Og hun får tilkallinger som vi kanskje ellers ikke ville fått. Nå samler vi erfaringer som vi vil evaluere før vi eventuelt viderefører ordningen.

Vi vil selvsagt arbeide for å få tildelt friske midler til en framtidig fast ordning med samtalepartner. Slik er likevel ikke verden nå. Derimot har vi, som resten av sykehuset, hvert år de siste 10 årene fått krav om at budsjettet må reduseres. Likevel opprettholdes prestatjenesten i samme omfang. Det ville ikke skjedd hvis ikke sykehuset verdsetter den tjenesten vi gjør. Ordningen med både samtalepartner og muslimsk kulturkonsulent som en del av prestatjenesten skaper godvilje og legitimitet i organisasjonen. Og er det så urimelig om en prestestilling brukes til å prøve ut en ordning med samtalepartner? Andelen av befolkningen som tilhører Den norske kirke, går ned. Det kan argumenteres for at dette gjenspeiles i bemanningen i prestatjenesten – selv om ikke antall kirkemedlemmer synker nevneverdig. Da er det ikke urimelig å tenke omstilling – som også er en ønsket og forventet tilnærming i sykehussektoren.

FRA BOKFRONTEN

PER ERIKSEN: FØR DU SIER DU IKKE TROR: SPØRSMÅL Å FÅ SVAR PÅ FØR DU AVVISER GUD

117 SIDER. LUTHER FORLAG 2014

Per Eriksen har skrevet en liten og klok bok om noen store eksistensielle spørsmål. Boken har fornuftige resonnmener, mye relevant bibelmateriale og livsnære fortellinger til ettertanke. Den har et kapittel i starten om hvorfor Eriksen tror på Jesus, og en god kritikk av Dawkins og Hitchens til slutt. Men i hovedsak er den strukturert omkring følgende seks spørsmål:

- 1) Hvordan begrunner du at mennesket er ukrenkelig og har en absolutt verdi?
- 2) Hvordan kan du vite at det finnes en verden utenfor deg selv?
- 3) Hvorfor eksisterer noe i det hele tatt?
- 4) Er det egentlig noe som er objektivt rett eller galt?
- 5) Hvordan forklarer du menneskets frihet?
- 6) Hva er meningen med livet?

Eriksen skriver i starten at han er mer opptatt av å stille spørsmål enn å gi endelige svar, selv om han gir velbegrunnede svar. Han utfordrer leseren

til å gi bedre svar enn han, og mener ateister ikke har svar på spørsmålene. I denne bokmeldingen vil jeg ta Eriksen på ordet som leser. Jeg vil gjengi Eriksens svar, men også drøfte alternative svar en ateist og en kristen kan gi.

1) Hvordan begrunner du at mennesket er ukrenkelig og har en absolutt verdi?

Eriksen mener det ikke lar seg begrunne dersom det ikke er mer å si om mennesket enn at det er et rent biologisk vesen. Menneskets ukrenkelige verdi må forankres utenfor oss selv, i Guds eksistens og skapervilje.

En ateist kan forsøke en rekke forskjellige strategier for å svare på dette. Man kan vise til Immanuel Kants kategoriske imperativ og at det er fornuftig å behandle andre slik vi vil bli behandlet selv. Eller man kan argumentere konsekvensetisk som i menneskerettighetserklæringen og si at det er viktig for å forebygge folkemord at vi fastslår alle menneskers likeverd. Eller man kan forsøke T.M. Scanlons kontraktualisme og definere visse objektive verdier som det et rasjonelt fellesskap vil komme frem til under visse forutsetninger. Det finnes også mange andre muligheter.

Likevel er jeg enig med Eriksen i at det ikke finnes et fullgodt ateistisk svar på dette, slik at hvis man først mener at mennesket har en absolutt verdi, i betydningen lik verdi uavhengig av hva mennesker måtte føle og mene om saken, så lar det seg best begrunne med Guds kjærlighet til menneskene. En ateist kan naturligvis benekte at mennesket er ukrenkelig og har en absolutt verdi,

men hvis de først mener det, så er jeg enig med Eriksen i at Gud gir best begrunnelse for påstanden.

2) Hvordan kan du vite at det finnes en verden utenfor deg selv?

Eriksen sier at hvis man ikke tror det finnes noen Gud, har man ingen god grunn til å stole på sine sanser og deres inntrykk av at det finnes en verden utenfor oss selv. Men hvis Gud har skapt oss til å leve i en rasjonell verden, følger det også at vi kan stole på våre sanser, slik også Descartes argumenterte for det samme.

Her bør vi skille mellom hva vi kan *vite sikkert*, og hva som *følger av en teori*. Hverken den som tror på Gud, eller den som ikke gjør det, kan *vite sikkert* at det finnes en verden utenfor sin egen tanke, eller at sansene er til å stole på. Men den som tror på Gud, kan argumentere for at det burde følge at sansene er til å stole på, og hevde at den som utelukkende tror på evolusjon, ikke har en god grunn til å tro at sansene er til å stole på. Alvin Plantinga og Victor Reppert har forsøkt å argumentere slik, men da først og fremst med vekt på fornuften, og ikke sansene.

For sansene våre er jo ikke helt til å stole på. Vi kjenner til ulike former for synsbedrag og optiske illusjoner, som ofte kan gis en fornuftig evolusjonsmessig forklaring. Også den generelle måten vår fornuft virker på, er full av feilslutninger slik for eksempel Daniel Kahneman viser i boken *Thinking – fast and slow*, og igjen forklarer evolusjonslæren godt hvordan mange av disse tankefunksjonene har oppstått som effektive og stort sett nyttige tenkemåter. Evolusjonen forklarer likevel hvorfor sansene og fornuften generelt sett er ganske troverdige, fordi de som har mest sakssvarende sanse- og tankeevne, har vært best i stand til å overleve. Mens det ondes problem gjør det slik at vi ikke kan trekke slutningen at fordi det finnes en god Gud, så må våre sanser fungere godt.

Og likevel: Fornuftige resonnementer og logiske slutninger finnes, og matematikken gir oss et overraskende godt og effektivt verktøy til å forstå verden på nivåer langt utenfor det som er nødvendig for overlevelse. Robin Collins er i ferd

med å publisere veldig gode argumenter for at Gud har skapt en verden som er tilpasset rasjonell utforskning. Jeg er derfor enig i Eriksens intuisjon bak dette, men ville fokusert mer på hvordan verdens rasjonelle struktur lar seg oppdage av oss svake mennesker, enn å fokusere på våre sanser og om vi kan vite at det finnes en ytre verden.

3) Hvorfor eksisterer noe i det hele tatt?

Eriksen argumenterer på ulike måter for at den observerbare verden må ha en årsak utenfor seg selv, en årsak som eksisterer i kraft av seg selv (Dette er Thomas Aquinas' gudsargument nr. 2 og 3). Dette er fornuftige argumenter, men svarer på et annet spørsmål enn spørsmålet: Hvorfor eksisterer noe i det hele tatt? Det svarer heller på: Hvorfor eksisterer *noe fysisk* eller *noe kontingent* eller *noe som begynte å eksistere* i det hele tatt?

For vi kan ikke gi noe svar på hvorfor det eksisterer noe i det hele tatt. For spørsmålet forutsetter at det fantes et mulig alternativ: at noe skulle eksistere i det hele tatt eller ikke, men det vil både teister og (reflekterte) ateister benekte, og dermed vil begge kunne hevde at spørsmålet er feil. Gud er altså ikke svar på hvorfor noe eksisterer i det hele tatt, siden Gud selv faller inn under kategorien "noe".

Vår fysiske verden synes å peke utover seg selv til noe ikke-fysisk som må ha eksistert alltid og frembrakt vårt univers. Det er vanskelig å finne fysiske kandidater til noe som alltid har eksistert og frembringer univers, og grunner til å tenke at noe fysisk ikke kan være slik. Men bevissthet melder seg som en naturlig kandidat til en ikke-fysisk årsak. Dette er spennende tanker, og dette kapittelet fungerer innholdsmessig godt, men overskriften er litt misvisende.

4) Er det egentlig noe som er objektivt rett eller galt?

Dette kapittelet argumenterer ganske likt som kapittel én, men nå er det ikke bare menneskers verdi det står om, men alle moralske verdier. Eriksen mener at hvis det finnes en Gud, har vi en objektiv moral som gjelder alltid og for alle, mens det ikke er tilfelle uten Gud.

Ateisten vil enten kunne benekte at det finnes noe objektivt rett eller galt, eller forsøke seg via strategier som nevnt ovenfor. Ateisten kan uansett fremholde at også når vi bruker Gud til å begrunne objektiv moral, så er det vi mennesker som definerer ”rett” og ”galt” og bruker Guds vilje til å bestemme det. Men hvorfor skal Guds vilje være det som er det gode og rette, kan ateisten spørre? Eriksen svarer at det er fordi Gud og det gode faller sammen, mens ateisten da kan svare at det gode kan finnes uten Gud, og Eriksen går ikke nærmere inn på den debatten.

Min egen oppfatning er at dette argumentet fungerer best med konkrete verdier som menneskers likeverd som forutsetning enn helt generelt om verdiers objektivitet. For de kan defineres på ulike måter uten at det er lett å skulle hevde at én definisjon er riktigere enn en annen.

5) Hvordan forklarer du menneskets frihet?

Eriksen mener det ikke er plass til menneskets frihet i et materielt og lukket univers. Men fordi kjærlighet krever evnen til å velge, gir det god mening at Gud har gitt oss friheten som gave, ifølge Eriksen.

Kjærlighet er mange ting, og det er mye kjærlighet som ikke er noe vi velger – for eksempel kan ikke jeg velge om jeg vil elske mine barn eller ikke. Men Eriksen fokuserer på nestekjærlighets-handlinger, og der vil det være handlinger som vi kan velge om vi vil gjøre eller ikke.

Kan så frihet oppstå gjennom evolusjon? Jeg foreslår i en kommende bok at den kan det, uten

at det er plass til å forklare hvordan her. Men frihet synes å kreve en ikke-fysisk bevissthet, så derfor peker den likevel i retning av Gud.

Eriksen skriver klokt at dersom friheten har oppstått naturlig, synes verden å være skapt for at det skal være mulig. Det er helt utrolig at partikler skal kunne bli til bevisste vesener, og noe man i mye større grad ville forvente om det finnes en Gud, enn dersom det skyldes tilfeldighet.

6) Hva er meningen med livet?

Eriksen kan ikke se at det er noen mening med livet dersom Gud ikke finnes, for det er Gud som gir historien mening, retning og mål. En ateist vil nok være enig, og avvise spørsmålet ved å si at det ikke er noen mening i betydning hensikt med at vi finnes. Her kunne Eriksen vist til ulike ting som synes å peke på at tilværelsen likevel har en hensikt, når universet synes fininnstilt for liv, at det er ordnet og inneholder bevissthet og frihet. Mens ateisten ville kunne trekke frem lidelse og meningsløshet som synes å peke i den andre retningen.

Når en så kort bok som dette tar opp så store spørsmål, er det klart at det alltid vil være mer å si. Jeg kritiserer altså ikke boken for ikke å ha skrevet om de tingene jeg nevner her, men bruker heller boken som en anledning til å tenke videre omkring disse store spørsmålene. Det er slik boken er ment, og Eriksen bruker sine tilmålte sider godt.

Atle Sjøvik

SØNDAGSTEKSTEN

KJELL ASGEIR SKARTSETERHAGEN - TORBJØRN HOLT - PER KRISTIAN SÆTRE - TORSTEIN EIDEM NORDAL

1. JULEDAG - 2. JULEDAG - STEFANUSDAGEN ROMJULSSUNDAG - NYTTÅRSAFTEN

1. JULEDAG

25. DESEMBER 2015

Prekatekst: Joh 1,1–14

Lesetekster: Ordsp 8,1–2,22–31 / Hebr 1,1–6

Liturgisk farge: Hvit

Matteus og særlig Lukas forteller julens historie slik den skjedde i den nære geografien i historien. Inkludert i historien er maktpolitiske perspektiver med Augustus og Herodes, føring av folkeregister og audienser, astrologiske baktepper og drømmer, barn utenfor ekteskap, kvinne-solidaritet, fattige hyrder på marken og brutale leiesoldater som utfører barnemord. Disse fortellingene rammer vår frelsers fødsel inn i alle varianter av dramaer i menneskeheten: Kom han virkelig til sitt eget?! Utrolig men sant – han kom for å være lys i den verden som ikke kjente ham.

Johannes går tilbake i tiden, ja, stiller seg selv utenfor tiden og stuper like inn i evigheten og viser oss verdens frelser hos Gud. Johannes er blant dem som ”så hans herlighet” – men han gjør mer enn å se: Han skuer! Han forteller om noe som ikke kan sees, bare skues. Han tar oss

tilbake, ikke bare til den ”heliga natt” da Ordet ble kjøtt, og Kristus kom til verden. Han tar oss med på en forunderlig evighetsvandring for å oppsøke den evige kilden til julens fest. Det sanne lyset lyser først i evigheten, så i skapelsens ”bli lys” og så gjennom sitt evangeliums frontfigur der han lar lyset skinne ”iblant oss”, menneskene. Han tar oss tilbake til urkilden der alt har sitt opphav, der tyngdekraften sprenge båndet som holdt universet sammen, og der naturlovene plutselig fikk notebled for sine komposisjoner. Den frimodige ørnen tar oss med på sine vinger helt opp til Gud – den gangen verden og menneskene og alt som var, er og være skal, fantes som ufødte tanker hos Den treenige, og Kristus som Ordet var i Gud. Ja, julen er virkelig livets fest, og livets kilde er funnet; Det er sant det som salmedikteren synger: ”For hos deg er livets kilde, i ditt lys ser vi lys.” (Salme 36,10)

En av kongstankene hos evangelisten er at Jesus er verdens lys – og den underbygger han fra første del av. I hans lys skal vi se lys. Juledagen tar oss ikke bare med til livets kilde, men kaster lys over framtidsveien som ligger foran oss. Det gjelder oss som kirke, som fellesskap, og oss som enkeltutgaver av pilegrimen ”Kristen”. Håpet for vandringen er at den tar oss helt til det punkt hvor vi skal se og være lys i hans lys. Det finnes en velsignelse ved reizens ”slutt”.

Johannes sitt våpendyr er ørnen. En egenskap ved den majestetiske fuglen er jo at den svever høyt og har perspektiv for både det vide og de små detaljene, men ørnen er visstnok (Sjekk

gjerne med en ornitolog) det eneste vesen som kan se inn i solen uten å skade øynene. Slik ørnen løfter seg høyere og høyere over jorden og mot solen, fører Johannes oss i sin fantastiske prolog til evighetens høyder, mot lysets kilde. Han har skuet; han har sett, og han har delt.

Som gode hjelpere har Johannes i våre gudstjenester Ordspråkene: Perikopen fra det 8. kapitlet er en fantastisk tekst. Perspektiv gir også forfatteren av Hebreerbrevet, som går mer inn i det kultiske. Han som er Ordet, er også det ordet som Gud taler aller sist. Han er utstråling av Guds herlighet og bildet av hans vesen, og han fullfører rennelse, rennelse for våre synder på prestelig vis.

En kan nesten få litt høydeskrekk av å bli med ørnen så langt oppover og bakover. Det er viktig at verdens lys ikke blir et hemmelighetsfullt gnostisk lys som gjør alt utydelig, men at inkarnasjonens konkrete håndgripelighet bevares: En har sagt: "India sier: Dere skal finne et hemmelighetsfullt lys. Kina sier: Dere skal finne en opphøyd moralsk lov. Grekenland sier: Dere skal finne den sanne visdom. Israel sier: Et barn er oss født, en sønn er oss gitt."

"Det sanne lys, som lyser for hvert menneske, kom nå til verden." Tenk om han ikke hadde kommet! Kan vi tenke oss inn i den situasjonen som ville ha vært hvis frelseren ikke hadde kommet med sitt evangelium, sine tegn og undere, sitt kjærlighetsministerium, sin lidelse, død og oppstandelse? Ikke noe av det som fulgte, ville da heller hatt spillerom, ikke den tidlige kristne misjonen eller Paulus sine reiser og brever, ingen historier om martyrene som var tro like til døden, ingen gudsrikeutbredelse over alle kontinenter, intet klosterliv, ingen romanske byggverk eller praktfulle gotiske katedraler, ingen reformasjon eller vekkelsesbevegelser. Noen vil se på dette som "den tiende landeplage" men den kristne kirke må se på alt dette som inkarnasjonskonsekvenser og som ressurser på vandringsveien mot målet "først ved verdens ende". Men før det:

Hvilket lys kaster inkarnasjonen på det som skjer nå, i vår tid? Hva var det første Jesus var her på jord? Jo, det første han var, var å være flyktning! Når du tenner et lys i et rom, så blir alle møbler stående; veggene flytter seg ikke. Bordet

blir ikke plutselig dekket om du tenner lyset i spisestua. Men alle tingene i rommet sliter seg liksom løs fra mørket, og konturene kommer fram. Saken kommer i sitt rette lys! Jul betyr ikke at alle syke blir helbredet, at fattigdom opphører, at hjerter blir varme nok til å huse flyktninger, eller at vi befris fra alle daglige bekymringer. Alt det som gjør tilværet til utfordring og problem, blir værende, men alt dette blir belyst av det sanne lyset; Og der begynner det levende, aktive livet, kristenlivet. Og livet er menneskenes lys!

Det er altså ikke lenger sant at Gud er usynlig. Han har et ansikt i verden: Jesus Kristus! De skjønnte dette, de spedalske og utstøtte som ble kalt ut av skammekrokene sine og inn i fellesskapet igjen. Vi søker dette, vi også, vi som er dagens pilegrimer og juledagens pilegrimer til den lokale kirke. For alle pilegrimer som bryter opp for å vandre sin vei mot et hellig mål (den lokale kirke) for slik selv å finne retning og mål for sine liv, er prologen den viktigste følgesvenn og ledsager. Den kommer til oss og tar vår hånd. I prologens "vi" (vers 14) forankrer hver enkelt sin mening med livet. Jesus er selv mening og skaper mening. Vi mennesker som famlende søker mening i det meningsløse, har i Jesus "vår beste venn".

Ordet kommer til oss – vi finner ikke fram selv. Så radikalt beskriver Johannes dette at det er snakk om å bli født av Gud. Ordet gir alle ting retning og mening og produserer sansbare avtrykk på vår dødsherjede jord. Nåde og sannhet er hovedavtrykk. Alt som er virkelig, har en plass i Guds plan: Ordet gir oss retning, sammenheng og gjør oss levende som deler av en helhet – samme hvor fragmenterte vi synes våre liv er. Det er dette som dypst sett ligger i ordet velsignelse. Jo, trosbekjennelsen har på en spesiell måte lovsangens karakter denne dagen:

"Herre, vi hyller deg som kom til jorden. Barn Jesus, deg hører velsignelsen til. Ordet ble kjødt og bor i dag iblant oss. Kom, tilbe ham Guds under: Vår Herre Krist!"

Gledelig jul!

KJELL ASGEIR SKARTSETERHAGEN
SOKNEPREST I NITTEDAL
KJELL.SKARTSETERHAGEN@
NITTEDAL.KIRKEN.NO

2. JULEDAG STEFANUSDAGEN

26. DESEMBER 2015

Prekentekest: Joh 16,1–4a

Lesetekster: Klag 3,52–57 / Fil 1,27–30

Liturgisk farge: Rød

Juleidyllen slås effektivt i knas med denne teksten om utstøtelse, forfølgelse og martyrium. Stefanusdagen kommer som en knyttneve i mellomgulvet midt i julefeiringen.

Men hvis vi ser nærmere etter i tekstene, er det i det hele tatt vanskelig å finne noe særlig dekning for juleidyll i evangeliene. Selv juleevangeliet som vi elsker å idyllisere, har mørke sider. Hos Lukas har fortellingen et bakteppe av gjennomført utenforskap: Samfunnseliten ville neppe behøvd å overnatte i en stall, og barselsvisitten ville neppe blitt foretatt av gjeterne. På tross av all god hyrdemetaforikk i Det nye testamente, var gjeterne et lavstatusyrke da som nå. I dag passes ikke sauer på lenger, og den nærmeste ekvivalent til gjeterne er securitasvaktene, uten at det har endret nevneverdig på yrkets status.

Hos Matteus har gjestene høy status. Magerne som tradisjonen har gjort til konger, er alltid sett på som å være av høy byrd. Gavene deres tyder på det. På tross av idyllen ved krybben, i lyset av Betlehemsstjernen, gikk reisen deres til krybben via den mordlystne kong Herodes i Jerusalem på vei til Betlehem. Like etter at den hellige familie har unnsluppet og rømt som flyktninger til Egypt etter å ha blitt advart fra høyeste englehold, slår det onde regimet til og utrydder alle smågutter i Betlehem i en lange knivers natt som fortsatt gir frysninger selv etter 20 århundrer.

Jesusbarnet overlevde de lange knivers natt som spedbarn, men ble henrettet som ung mann av en relativt karaktersvak romersk guvernør etter ønske fra landets religiøse elite og fra Herodes-

dynastiets neste inkarnasjon, Herodes Antipas som hadde arvet mesteparten av farens brutalitet, men lite eller ingenting av hans storhet.

Forfølgelser har i korte eller lange perioder av kirkens historie preget virkeligheten for mange troende. Kristne blir ikke bare martyrer på grunn av hedenske romere eller blodtørstige muslimske fanatikere fra IS. Svært mange kristne er blitt henrettet av andre kristne. Protestanter og katolikker var like entusiastiske i så henseende i de blodige tiårene som fulgte reformasjonen. Forrige uke besøkte jeg "The Venerable English College" i Roma, en av byens mange presteseminarer, som i dag utdanner eliten av engelske katolske prester. Alterbildet i kapellet ble malt av Durante Alberti i 1580 og viser treenigheten sammen med to engelske martyrer. Blod fra Kristi sår drypper ned på et kart over de britiske øyene, og der blodet faller, tennes ild. 41 av de tidligere studentene ved Colleget døde som katolske martyrer i flere runder av forfølgelser i hjemlandet i regi av det nye, protestantiske regimet mellom 1581 og 1679. Martyrene minnes årlig av dagens studenter. Adskillig flere katolikker med annen bakgrunn døde i forfølgelsene, og på galleriet i kapellet er det en serie av fresker som viser martyriet i grafisk detalj hvor lite er overlatt til fantasien. Den martyrhistorien som ikke fortelles i kapellet i Roma, men som markeres i Oxford, er de protestantiske martyrene. Under Mary I som fikk tilnavnet "Bloody", ble 284 av dem henrettet i løpet av noen korte år. Den ene av dem som havnet på bålet, var Thomas Cranmer, avsatt erkebiskop av Canterbury.

Jesu advarsel i dagens tekst er tydelig, realistisk og skarp. Det kommer fra en som selv ble henrettet etter en anklage av teologisk karakter. Troende kan i gitte situasjoner forvente å bli utstøtt fra det gudstjenstefellesskapet han eller hun tilhører. Når Jesus sier at "det kommer en tid da de som slår dere i hjel, skal tro at de utfører en tjeneste for Gud", er dette en sylskarp beskrivelse av tankegangen hos dem som var ansvarlig for reformasjonstidens ild og bål, eller for den saks skyld de TV-sendte henrettelsene i regi av IS. De tror at de utfører Guds vilje. De farligste forfølgerne er de som drives av en brennende

overbevisning, religiøs, ideologisk eller politisk. Jesu karakteristikk av forfølgerne er meget presis: ”Det skal de gjøre fordi de verken kjenner min Far eller meg.” Tydeligere kan det ikke sies at voldelig forfølgelse i Guds navn vil skje, men er uten teologisk legitimitet.

Etter nærmere fem hundre år med privilegert statskirkelighet, er det meget vanskelig for oss å forestille oss at vi selv kan bli gjenstand for forfølgelser. Sannsynlig er det ikke i det sekulariserte vesten. Men det har altså til alle tider vært en mulighet for den troende. Det har skjedd før, og det skjer nå. Vi trenger å være våkne.

TORBJØRN HOLT
SJØMANNSPREST I LONDON
TORBJORN.HOLT@SJOMANNSKIRKEN.NO

ROMJULSSUNDAG

27. DESEMBER 2015

Preiketekst: Luk 2,25–35

Lesetekstar: Jes 66,10–13 / Rom 11,33–36

Liturgisk farge: Kvitt

Etter den storslagne feiringa av inkarnasjonsmysteriet julaftan og juledag gjev gudstenestdagane etterpå rom for å sjå mysteriet frå fleire vinklar. Frå gammalt av har ein hatt tid til dette heilt fram til kyndelsmesse 2. februar. Mange av festdagane vart rasjonaliserte bort då opplysningstida prega det danske riksstyret som sterkast. Når ein no freistar å bringe tilbake det gamle mangfaldet i tekstar og vinklingar, så vert resultatet eit fortetta og litt uryddig tidsskjema. I år er romjulssundagen tredje juledag og den fjerde gudstenestdagen på rad, og i tredje rekkja er det kyndelsmessforteljinga me les. Hendingane evangelieteksten fortel om, skjedde nemleg etter at Maria var ferdig med den førti dagar lange reinsingstida etter fødselen. Om ein reknar frå juledag, så vert det 2. februar.

BABYAR OG FRAMANDE GAMLE

Scenen utspeler seg i tempelet i Jerusalem. Foreldra har med seg Jesus for å stille han fram for Gud slik Lova krev for den fyrstefødde guten, og så skal dei bere fram reinsingsofferet for Maria. Tempelplassen er full av folk med ulike ærend. Ut av folkemylderet dukkar det opp ein ukjend, gammal mann som kjem bort til dei, lyfter barnet opp og byrjar seie underlege ting. Situasjonen er gjenkjenneleg for foreldre som har opplevd at småborna får litt malplassert og overdriven merksemd frå ukjende, eller for dåpsforeldre som opplever at presten lyfter opp barnet deira og snakkar om det med store og framande ord. I denne teksten er Josef og Maria tause, og

dei representerer, som småbarnsforeldre flest, eit kvardagsperspektiv på det som hender. Den gamle mannen Simeon ser derimot det heile frå ein annan synsvinkel.

PROFETEN SIMEON

Lukas framstiller Simeon som ein profet. Ikkje mindre enn tre gonger understrekar han at Simeon er leidd av Den heilage ande. Dessutan er så godt som alt som vert sagt om og av Simeon henta frå Jesaja. Det er nesten som om det er Jesaja sjølv som har dukka opp på tempelplassen. Ei legende som berre er bevarert i eit armensk fragment, uttrykkjer dette i forteljingsform. Ifylgje denne var Simeon var ein av dei 72 skriftlærde som omsette GT til gresk. Simeon hadde hatt ansvaret for å omsetje Jes 7 og profetien om at jomfrua skulle verte med barn. Den heilage ande hadde så lovd han at han ikkje skulle døy før han såg det verte oppfylt, og slik gjekk det, sjølv om Simeon vart 400 år før han såg det oppfylt.

Simeon venta på "Israels trøyst", skriv Lukas. "Trøyst" er eit sentralt omgrep i jesjaboka, og leseteksten frå Jes 66 gjev eit svært konkret bilete av korleis Gud trøystar. Gud ammar folket sitt, ber dei på armen og voggar dei på fanget, og så sluttar teksten med: "I Jerusalem skal de få trøyst." Frå profetens synsvinkel er det dette som vert oppfylt når Simeon møter det vesle Jesusbarnet.

Dermed bryt Simeon ut i lovsong, slik folk gjerne gjer i dei to fyrste kapitla av Lukasevangeliet. Lovsongen har form av ei bøn på dødsleiet og har fellestrekk med andre slike bønner ein kjenner frå både greske og jødiske kjelder. Innleiinga, "Herre, no let du tenaren din fare herifrå i fred, slik du har lova", inneheld biletet av frigjevinga av ein slave. Ein ting er at *doulos* gjerne tyder slave, trass i at omsetjingstradisjonen glattar over og insisterer på "tenar", men saman med *despotas* for "Herre" vert det heilt tydeleg. Spørsmålet er kva slags slavekår dette siktar til. I tolkingshistoria, til dømes i Bachs kantate "*Ich habe genug*" (BWV 82), er det kroppen som er fengselet ein skal løysast ut frå, med alle dei problema som er knytt til ei slik lesing. Meir sakssvarande

i tekstsamanhengen er at slaven Simeon kan løysast ut fordi tenesta hans, dei mange åra med venting, er over i teksten sitt "no", for han har sett Guds frelse. "Å sjå" er eit sentralt omgrep i denne teksten – lovnaden til Simeon var at han ikkje skulle sjå døden før han hadde sett Herrens salva, og "å sjå frelsa" er òg eit viktig Jesaja-omgrep (Sjå t.d. Jes 40,5 og 52,10). Simeons lovsong knyter seg òg til universalismen i Deutero-Jesaja. Alle folk skal sjå frelsa, ljuset som strålar for folkeslaga (Jes 42,6; 49,6).

Simeons lovsong er altså ikkje noko mindre enn eit profetisk program for det vesle barnet, og tekstane han spelar på, er nært i slekt med grunnlaget for Jesu programtale eit par kapittel seinare. Tidsperspektivet skil likevel denne lovsongen frå programtalen. Lovsongen peikar nemleg ikkje framover, men er vendt mot det som alt har skjedd. Heile den frelsa som Gud lovde gjennom Jesaja, har kome til verda når barnet er fødd. Dette må naturleg nok utfalde seg i framtida, men grunnleggjande sett har underet alt skjedd. Dette kan også forklare eit anna påfallande trekk ved denne teksten. Sjangeren bønner ved dødsleiet inneheld gjerne takk og lovprising, men òg gjerne ei bøn om vern frå dødens mørke eller liknande. Det manglar i Simeons lovsong – han har sett alt han treng; ingen fleire bønner er naudsynt; han kan seie med Bach: "*Ich habe genug.*"

FORVIRRA FORELDRE

Mor og far til Jesus (og ja, det er truleg det som skal stå, sjølv om dogmatisk medvitne avskrivningar har endra "far" til "Josef" i ganske mange manuskript) vert forundra over det dei høyrer. Framleis tause får dei velsigninga frå Simeon før dei får høyre at det vesle barnet dei har med seg skal verte "til fall og oppreisning for mange i Israel og eit teikn som vert motsagt". Uttrykket spelar på Jes 8,14 der det er snakk om Gud sjølv, men der er det berre ein domsprofeti. Mogelegheita for oppreisning er ny her. Utsegna er framleis høg og profetisk, men ho inneheld også eit forvarsel om at Jesu gjerning ikkje skal gå friksjonsfritt, og at det kjem til å verte mykje vondt. Det gjeld også Maria: "Gjennom di eiga sjel (eller "ditt eige liv") skal det gå eit sverd."

Dermed vert det Maria som representerer menneskets synsvinkel i denne teksten. Det er ho som ber barnet; det er ho som skal leve saman med han og sjå han vekse opp, og det er ho som ein dag skal stå ved foten av krossen og sjå han døy. Dette er sanninga. Og så er det noko anna som også er sant, nemleg Simeons ord om at i alt dette er frelsa frå Gud gøymt. Maria er heilt på starten av si oppgåve og veit framleis ikkje så mykje, Simeon avsluttar si livsoppgåve med desse orda og har sett noko heilt klårt. Han har fått fred i sjela, og ho lever med forventning og uvisse.

Spenninga mellom Maria og Simeon sine synsvinklar er også den spenninga som går gjennom all juleforkynning. På den eine sida dei mange store orda og forkynninga av alt det store Gud har gjort, på den andre sida forteljinga om noko så alminneleg og menneskeleg som ein heilt vanleg fødsel og barndom. Både for Maria og for oss i dag er det eit trussprang å få desse to til å henge saman, men det er eit vesentleg poeng at Guds gjerningar skjer i og gjennom dette alminnelege og menneskelege. Når Paulus skriv om dette, så skriv han om Guds visdom som er heilt ulik menneskeleg visdom (1 Kor 1). Difor er det heilt på sin plass at epistelteksten er Paulus' lovprising av Guds visdom i Rom 11.

EI PREIKE AV DETTE

I denne teksten er det mykje å gripe fatt i. Som ein kommentator tørt noterer om Deuterogjesaja: "Dei mange metaforane gjev tekstane høg gjenbruksverdi." Det gjeld i høgste grad tekstar som denne, som spinn vidare på dei same metaforane. På denne sundagen er det mogeleg å snakke om å sjå, kva me ser, og kva me ikkje ser; det er mogeleg å snakke om ljuset som er kjerne-metaforen når denne teksten vert brukt på kyndelsmess; det er mogeleg å byrje litt på Kristi Openberringsdag og snakke om frelse for alle folkeslag, og i det heile teke. Samstundes trur eg at eg vil ha med meg Maria og Simeon – dei to som ser det same barnet, men som ser så ulike ting.

Dessutan tenkjer eg det er naturleg å gå litt vidare. Dei to kan kaste ljøs over inkarnasjonen,

men det er også ein tanke å gå litt vidare. I tidebønliturgien høyrer Simeons lovsong heime i kompletoret, den siste bønna før natta. Dette er altså liturgien si kveldsbøn. Kva seier det om synet på livet og kvardagane? Å be kvar kveld: "Mine augo har sett di frelse," når ein kanskje kjenner seg mest som Maria og ser uroleg mot framtida og alle dagane som skal kome? Korleis stemmer det med at Simeons teneste var å vente og å lengte, heilt til den dagen då Jesus-barnet vart boren inn på tempelplassen? Og om det er slik at Gud openberrar si frelse i det vesle barnet, sin stordom i det låge, kan me ikkje då sjå på våre kvardagar og finne kjeldene til Simeons sinnsro midt i Marias uro? Å halde saman desse to kan sameine to perspektiv på julemysteriet, men òg gje eit blikk på livet i den verda som Gud openberrar seg i.

PER KRISTIAN SÆTRE
KAPELLAN@JAR-MENIGHET.NO

NYTTÅRSAFTEN

31. DESEMBER 2015

Prekentekest: Matt 11,25–30

Lesetekster: Klag 3,22–26 / 1 Joh 1,5–7

Fortellingstekst: 1 Mos 28,10–29,1

Liturgisk farge: Hvit

TIL DAGEN

På norsk har vi gitt denne dagen et navn som legger fokus på det som ligger foran, men ”den gamle natt” har også vært brukt. Dette kommer av det tyske *Altjahr* eller *Altjahrsabend* (gammelt år, gammeltårskvelden). Siden vi bruker hvit som liturgisk farge, bør dette betones også i kveldens liturgi og preken, en festkveld for takknemlighet og forventninger.

TIL TEKSTEN

”På den tiden” (gr. *καίρω*) møter vi Jesus etter hans utsendelsestale (10,5–42). I fengsel får døperen Johannes høre ”om alt Kristus gjorde”, og Jesus ber hans disipler om å fortelle Johannes ”hva dere hører og ser” (v 2f). Etter å ha vitnet om døperen ”til folket” (v 7), referer Jesus byene Korasin, Betsaida og Kapernaum (v 21ff) fordi ”de ikke hadde vendt om” til tross for ”de mektige gjeringene” som var gjort der (v 23).

Dette er bakteppet Matteus tegner på den tiden Jesus avslører forholdet mellom ”skaperen av himmel og jord” og ham selv, et anerkjennende forhold mellom Far og Sønn. Lukas referer også til denne hendelsen (Luk 10,21f), men i motsetning til Matteus kommer den etter Peters bekjennelse (Luk 9,18f) og etter at Jesus har vendt ”ansiktet mot Jerusalem” (Luk 9,51). Lukas har for øvrig denne passasjen før lignelsen om Den barmhjertige samaritan (Luk 10,25ff).

Barmhjertighet er et stikkord vi kan møte denne teksten med. Først og fremst finner vi

dette i at evangeliet er ”skjult for vise og forstandige, men åpenbart for umyndige små” (v 25), videre at Sønnen vil gjøre sin relasjon til Far tilgjengelig (v 27), og endelig gjennom Sønnens invitasjon til å hvile hos ham og bære hans åk (v 28f). Alle disse punktene kan leses som et uttrykk for Guds nåde.

Jødisk tradisjon knytter visdom og gudsfrykt tett sammen (Jfr. Sal 111,10; Ordsp 1,7, Ordsp 9,10), men Jesus snur tilsynelatende dette på hodet. Visdommens snare i dette tilfellet vil være at man stoler mer på sin kunnskap enn på en guddommelig relasjon og åpenbaring. Jesus uttrykker denne omrokkingen for Guds ”gode vilje”, noe vi kjenner igjen hos Paulus i sammenligningen mellom Guds og menneskers visdom (1 Kor 1,18ff).

Jesus skifter deretter spor fra å tiltale Gud til å omtale ham. Vi aner nå at Jesus har en tilknytning til Gud ingen andre har, og at det er noe om Gud bare Jesus vet, som bare Jesus kan fortelle. Hva da? Det er bare gjennom Jesus vi får kjenne Gud som vår Far, uttrykt: ”den som Sønnen vil åpenbare det for” (v 27b). Jesus tilkjenner ikke bare Gud for menneskene, men også hans hellige navn: Far. Her ligger grunnlaget for undervisningen av ”Vår Far” (6,9ff), bønnen der Jesus lærer sine disipler å tiltale Gud på samme måte som han selv. Og ”er vi Guds barn, da er vi også Guds arvinger” (Rom 8,16ff).

Til slutt inviterer Jesus til hvile, fellesskap og ansvar. Det ligger forpliktelser i å bære et åk. Men å bære Jesu åk står i kontrast til byrdene fariseerne la på folket. De strødde om seg med religiøse krav for å underbygge sin egen stolthet (6,1ff, 16ff), samtidig som de påførte folket byrder som om de var fraktedyr (Jfr. 23,4).

Er så Jesu åk å anse som mindre strengt eller vanskelig? De som følger Jesus og bærer hans åk, gjør dette for å ære Gud. Det innebærer et krav om et mildt og ydmykt hjerte. For med et mildt og ydmykt hjerte er det lettere å komme til Kristus med hele sin sjel, ta imot forståelsen av Jesus som Guds Sønn, og nåden det er å tiltale Gud for Far.¹

Interessant blir det om vi sammenligner hele Matteus 11 med Matteus 3. Begge innledes med

døperen Johannes, og vi ser hvordan Jesus be-
krefter og fører videre det Johannes begynte i
gjerning og undervisning. I siste instans ser vi
hvordan treenigheten speiles både i dåpshand-
lingen (v 16f) og i vår tekst: Vi kan tiltale Gud
som vår Far; vi kan bekjenne Jesus som Guds
Sønn, og vi kan komme til Jesus dratt av Ånden.

TIL PREKENEN

Ved inngangen til et nytt år kan det foreligge
mange tanker om å begynne et nytt og bedre liv,
populært kalt nyttårsforsetter. Andre har behov
for å legge det gamle bak seg på flere områder.
Når Jesus sier ”Kom til meg”, er disse lengslene
og behovene inkludert!

Et perspektiv prekenen kan gi denne kvelden,
er å gjøre Kristi person tydeligere for oss. For et
fokus er hva Jesus sier og gjør; et annet er hvem
han er. Enhver kan lese mye om hva Jesus gjorde,
og hva han vil gi: Nåde, fred, hvile og velsignelse.
Kall det en Jesus-effekt. Og det er det trygt å lese
om, for ikke å si å snakke om. Men hva om vi
våger å snakke om en levende Gud, en person
som vil oss noe? Det kan fort bli mer krevende.
For vil vi ha innsikt i hvem Jesus er, må vi gjen-
nom det rike, privilegerte og selvsenterte norske

jeg og det jeg frykter aller mest, å bli trukket
inn i noe vi ikke selv kontrollerer.²

”Kom til meg” handler ikke om å pugge en
rekke læresetninger om hva Jesus gjorde, eller hva
han sa. Det dreier seg om å gi seg over til en livs-
lang vandring med den oppstandne og en stadig
forundring over hvem han er, at han alltid er, og
at han stadig kommer oss i møte.

Godt nytt år!

SALMEFORSLAG

Inn: Kling no klokka 58

Mellom tekst: Det er godt å være stille 456

Etter preken: Solbarn, jordbarn 26

Nattverd: Det hev ei rose sprunge 33, Blå salme
832

Slutt: Det syng så vakre tonar gjennom kvelden
833

¹ Gundry (2010), s.48

² Malm (STREK, nr.1 07), s.52ff

TORSTEIN EIDEM NORDAL
SOKNEPREST I KVITSEID OG
BRUNKEBERG

SOKNEPREST.KVITSEID@KYRKJETRAPPA.NO

NYTT FRA BISPEDØMMERÅDENE

TILSETTINGER

AGDER OG TELEMARKE BISPEDØMME

*Agder og Telemark bispedømmeråd gjorde følgende
tilsetninger i møte den 12. oktober 2015:*

Frode Eikrem ble tilsatt som sokneprest i Vest
Nedenes prosti med Herefoss sokn og Vegusdal
sokn som tjenestested.

Tore Laukvik ble tilsatt som kapellan i Vest
Nedenes prosti med Fjære sokn som tjenestested.

Tor Eivind Erikstein ble tilsatt som prosjekt-
prest/sokneprest i Øvre Telemark prosti med
soknene i Tokke og Vinje som tjenestested.

Alle tre har takket ja til stillingene.

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, førstelektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Bokmeldingsansvarlig: Postdoktor Kristin Graff-Kalleståg. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord, innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 590,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 800,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 3000.14.73669. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>